

Yıl: 4, Sayı: 16, Kasım 2017, s. 18-32

Mustafa YAĞBASAN¹

Nürgül TEKDEMİR²

**SOSYOLOJİK PERSPEKTİFTEN ÇOCUK GELİNLERİN
YAŞADIKLARI TRAVMALAR (DOĞU VE GÜNEYDOĞU ANADOLU
ÖZELİNDE ANNE-ÇOCUK İLİŞKİSİ VE İLETİŞİMİ BAĞLAMINDA BİR
ALAN ARAŞTIRMASI)**

Özet

Son yılların en çok tartışılan ve Türkiye gündemini aralıklarla meşgul eden konulardan biri de ‘çocuk gelinler’ sorunudur. Sosyolojik vaka olarak toplumsal bir fenomene dönüşen bu sorunun temel nüvesini kuşkusuz yaşanan mağduriyetler oluşturmaktadır. Zira kız çocuklarının reşit olmadan evlenmesi veya evlendirilmeye zorlanması daha sonraki yaşantılarında onarılması imkânsız sorunlar yaratabilmektedir. Çünkü ‘eş’ olma olgusunun bilincine dahi varamadan evlilik sorumluluğunu taşımak zorunda kalan çocuk gelinler, çoğu zaman kendilerini psikolojik bir sarsıntının içinde bulabilmektedirler. Bir taraftan büyümeye, diğer taraftan ise evliliğin yüklediği sorumluluklarla boğuşmaya çalışan bu kadınların (çocukların) aile bağı ve samimiyetini yakalayamamaları nedeniyle ilerleyen yaşlarında pişmanlıklar ve psikolojik sorunlar yaşayabileceklerini söylemek mümkün görünmektedir. Diğer taraftan çocuk yaşta aile sorumluluğunu üstlenmek zorunda kalmaları ve yükümlülükleri yerine getirememeleri sıkça şiddete maruz kalmalarına, travmalar yaşamalarına ve çocuklarını yetiştirirken de sık sık sosyal sorunlarla karşılaşmalarına sebep olabilmektedir. Bu bağlamda en büyük dilemma kuşkusuz anne-çocuk ilişkisi ve iletişimidir.

Sosyolojik perspektiften ve korelasyon bağlamında bakıldığında ise dikkat çeken en önemli husus; eğitim seviyesinin artmasına paralel olarak çocuk gelin sayısının düşme eğilimi içerisinde olmasıdır. Erken yaşta evlenen veya evlendirilenlerin eğitim seviyelerinin düşük olması şüphesiz sorumluluk

¹ Prof.Dr.,Fırat Üniversitesi İletişim Fakültesi, myagbasan@firat.edu.tr

alabilmelerini ve yeni sağlıklı nesiller yetiştirebilmelerini de mümkün kılamamaktadır. Biyolojik olarak henüz kendileri çocuk olan bu bireylerin çocuk yetiştirebilmeleri bir tarafa, daha sonraki yaşantılarında sosyal bunalımlar yaşamaları kaçınılmaz olmaktadır. Günümüzde özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da hala yaygın şekilde görülen bu tür izdivaçların yol açtığı sorunların bilimsel bir düzlem üzerinden derinlemesine irdelenmesi gerekmektedir. Söz konusu gerekliliği esas alan bu araştırma; Elazığ ve Diyarbakır illerinde tarama yöntemi ile ulaşılan ve istekli olan 50 denek üzerinden derinlemesine mülakat yöntemi ile yürütülmüştür. Araştırma sonucunda değerler atfedilebilecek önemli bulgulara ulaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: Çocuk Gelin, Doğu ve Güneydoğu Anadolu, Şiddet, Travma, İletişim.

**CHILD BRIDES' TRAUMAS IN SOCIOLOGICAL PERSPECTIVE
(A FIELD RESEARCH IN THE CONTEXT OF MOTHER-CHILD
RELATIONSHIP AND COMMUNICATION IN EASTERN AND
SOUTHEASTERN ANATOLIA)**

Abstract

One of the most debated issues in recent years and which keeps the Turkish agenda busy with matters intermittently is the problem of 'child brides'. The basic nuance of this problem, which has become a social phenomenon as a sociological case, is undoubtedly the experiencing victimizations. The fact that girls are forced to marry or get married without reaching the lawful age can create irrecoverable problems in later life. Because child brides who have to bear the responsibility of marriage before they even become conscious of being 'spouse', often find themselves in a psychological tremor. It is possible to say that these women (children) who are struggling with the responsibilities of marriage can experience regrets and psychological problems in their later ages because they can not catch the family bond and sincerity. On one hand, they are growing by trying to deal with these problems. On the other hand, they have to undertake family responsibilities in the age of child and if they can not fulfill their obligations, they can be exposed to severe violence, traumatized lives and frequent social problems while raising their children. The greatest dilemma in this context is, of course, the mother-child relationship and communication.

From the sociological point of view and in context of the correlation, the most important thing that attracts attention is; in parallel with the increase in the level of education, the number of child brides is in a decreasing tendency. The low level of education of married people in early ages certainly does not make it possible for them to take responsibility and to raise new healthy generations. Far from being able to raise children, these individuals, who are biologically children, social crises are inevitable in their later life. Today, the problems caused by these kind of marriages, which are still widespread especially in Eastern and Southeastern Anatolia, need to be examined in depth through a scientific plane. This research, which is based on current necessity, were carried out with in-depth

interview method on 50 willing subjects from Elazığ and Diyarbakır provinces who were reached by the screening method. As a result of the research, important findings that can be attributed to scientific values have been reached.

Key words: Child Bride, Eastern-Southeastern Anatolia, Violence, Trauma, Communication.

GİRİŞ

Çocuk gelin olgusu uzun yıllardır Türkiye'nin temel sosyal sorunlarından biri olarak dikkat çekmektedir. Özellikle kapalı toplumlarda sıkça görülen 'çocuk gelin' vakaları ağırlıklı olarak; töre, başlık parası, berdel, beşik kertmesi gibi geleneklerin yaşatılmaya devam ettirilmesiyle hala varlığını sürdürmeye devam etmektedir. Kanun koyucu tarafından alınan kararlar ve uygulamalar ise sorunu kısmi olarak azaltmış gibi görünse de döngünün tam anlamıyla ortadan kalktığı söylenmez. 'Çocuk gelin' sorunu sadece erken yaş evliliği nedeniyle eğitim olanaklarından faydalanamayan veya gelişimini sağlıklı bir şekilde tamamlayamayan kız çocuklarının sorunu olmaktan ziyade; toplumsal ve sosyal bir vaka olarak görülmelidir.

Çocuk gelinlerin annelik deneyimini erken yaşta yaşamaları, çocukları ile kurdukları iletişimi de olumsuz etkileyebilmektedir. Hem anne hem de çocuk açısından sorun teşkil eden bu durumun bireyin ilerleyen yaşam pratiğinde telafi edilmeyecek sarsıntılara ve travmalara yol açtığını söylemek mümkün görünmektedir. Türk toplumunun daha ziyade ataerkil bir yapıda olmasının bir sonucu olarak erken yaş evliliklerinin kuşkusuz soruna dayanak oluşturduğu söylenebilir. Ancak süreç kadınlar açısından daha fazla dramatik sonuçlar doğurabilmektedir. Aile müessesesi, sorumluluk sahibi olmayı gerektirdiğinden bu yükü taşımaktan (doğal olarak) yoksun bireylerin aile içinde huzursuzluklar veya tartışmalar yaşamalarına, daha da ötesi şiddete maruz kalmalarına sebebiyet vermesi muhtemeldir. Diğer taraftan küçük yaşta çocuk sahibi olan ve annelik görevini yerine getiremeyen kadınlar, çocukları ile sağlıklı ilişkiler kuramamakta, bedellerini ise yaşamlarının ilerleyen dönemlerde fazlasıyla ödeyebilmektedirler. Aile içi sevgiden mahrum olan çocukların ise; özgüven eksikliği yaşamaları, kendilerini ifade edememeleri ve şiddete daha eğilimli olmaları da bu durumda kaçınılmazdır. Diğer bir anlatımla; bireylerin ailelerinde deneyimledikleri yaşam pratikleri sosyal yaşamlarının diğer kesitlerini de doğrudan etkileyebilmektedir.

Birlikte geçirilen zaman göz önüne alındığında aile içi eğitimin ekseriyeti çocuğa annesi tarafından verilmektedir. Bu sebepten ötürü anne, çocuğun sağlıklı bir birey olarak yetiştirilmesindeki en önemli parametredir. Ayrıca anne psikolojisi de çocuğunun sağlıklı yetişmesine doğrudan etki etmektedir. Ancak erken yaşta evlenen kadınlar, yeterli olgunluğa erişemediklerinden doğal olarak bilgi ve birikimine sahip olamamakta, dolayısıyla çocukları ile aralarında sağlam bir bağ kuramamakta ve bu durumun yarattığı zorlukları tüm hayatları boyunca yaşayabilmektedirler.

Bu olumsuzlukların kuşkusuz salt eğitim bağlamında değerlendirilmemesi gerekir. Zira yapılan birçok araştırma, erken yaşta evlenen kadınların kızlarının da erken yaşta evlendirildiği sonucunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla erken yaşta yapılan evliliklerin toplumda adeta bir kısır döngü şekline süregelenliğini ve kanıksandığını söylemek mümkün görünmektedir. Ancak unutulmamalıdır ki aileler toplumların temel taşlarıdır. Bu sebeple ailede oluşan sorunların büyümesi veya devam etmesi, doğal olarak topluma yansımakta ve sosyal sorunların oluşumuna da zemin hazırlayabilmektedir. Bu nedenle toplumsal düzen ve refah açısından

üzerinde önemle durulması ve çözüme kavuşturulması gereken konulardan biri de erken yaşta yapılan evliliklerdir denilebilir. Çocuk yaşta yapılan evliliklerin kadınlara yönelik şiddeti arttırdığı, kadın hakları ihlallerine sebep olduğu ve kadın-erkek arasındaki eşitsizliği pekiştirdiği göz önünde bulundurulduğunda ise toplumsal kalkınma ve uluslararası gelişmişlik açısından da bu sosyolojik vakanın üzerinde önemle durulması gerekmektedir. Her şeyden önemlisi erken yaş evliliklerinin çocuklara yansımaları; saldırgan, sabırsız, özgüvensiz, asosyal ve sorunlu nesillerin yetiştirilmesi gibi sorunları da beraberinde getirebilmektedir. Toplumsal bu sorunların çözüme kavuşması şüphesiz önem arz etmektedir.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE LİTERATÜR

Çocuk Gelin Olgusu

Bu kavram 18 yaşını doldurmadan evlenmiş veya evlendirilmiş kız çocukları için kullanılmaktadır. Dünya üzerindeki birçok ülkede bu tür evliliklere müsamaha gösterilmezken, gelişimini tamamlayamamış toplumlarda sorun daha baskın şekilde görülmektedir. Özellikle kapalı toplumlarda töre geleneklerini yaşatan aileler kızlarını berdel, başlık parası, beşik kертmesi gibi yöntemlerle çocuk yaşta evlendirebilmektedirler. Çakmak'a göre (2009) çocuk gelinlere ülkemizde yüksek oranda rastlanmaktadır. Özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde ve diğer pek çok bölgede, on'lu yaşlardaki kızlarımız, bin veya iki bin dolar karşılığında, 40'lı, 50'li ve 60'lı yaşlardaki erkeklerle evlendirilmektedirler. Türkiye, cumhuriyet rejimi ile birlikte çocuk yaştaki evlilikleri yasaklamıştır. Dolayısıyla, Atatürk devrimleri tecrübesini yaşamış olan Türk toplumu için, çocuk gelinlere rastlamak kabul edilmez bir durum arz etmektedir. Bu itibarla, Türkiye'de çocuk gelinler konusunu incelenmeye değer görülmektedir (Çakmak 2009, Aktaran: Kılıç, A. 2012).

Çocuk Yaşata Yapılan Evliliklerin Nedenleri ve Psikolojik Perspektiften Çocuk Gelin

Kız çocuklarının erken yaşta evlenmesinin, evlendirilmesinin ve devam ettirilmesinin Malatyalı'ya göre (2014:33) altında pek çok nedeni vardır. Yapılan diğer araştırmalarda da bu duruma öncelikle ailelerin sebebiyet verdikleri gözlenirken; kız çocuğunun içinde bulunduğu psikolojik durum, ailelerin maddi kaygıları veya toplumsal baskılar gibi pek çok neden de rol oynamaktadır.

Yasal açıdan değerlendirildiğinde ilgili kanun maddelerinde bir uyumsuzluğun olduğu da dikkat çekmektedir. Çocuk Koruma Kanunu (3 Temmuz 2005) ve Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (20 Kasım 1989) 18 yaş altındaki bireyi korunması gereken çocuk olarak kabul etmektedir. Ancak Türk Medeni Kanunu'nun (22 Kasım 2001) 124. Maddesine göre: "*Olağan üstü durumlarda ve pek önemli bir sebeple 16 yaşını doldurmuş kadın ve erkek evlenebilir*". Bir başka deyişle; 16 yaşını doldurmuş bireyler 18 yaşına kadar yasalarla çocuk olarak kabul edilmelerine rağmen yine yasaların ön gördüğü şekilde mahkemelerce evliliklerine izni verilebilmektedir. Türk Ceza Kanunu'na (26 Eylül 2004) göre ise: "*Cebir, tehdit ve hile olmaksızın, on beş yaşını bitirmiş olan çocukla cinsel ilişkide bulunan kişi, şikâyet üzerine, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır*". Buna göre 15 yaşın üzerinde bir çocukla yasadışı olarak evlenen birey sadece şikâyet üzerine cezalandırılmaktadır. Şikâyetin olmadığı durumlarda ise 15 yaşın üstündeki çocuklarla yasa dışı evlilik yapmak cezalandırılmamaktadır. 18 yaşın altındaki bir kız çocuğunun kocasını şikâyet edebilmesi için ailesini, kocasını ve belki de tüm çevresini karşısına alması gerektiği düşünüldüğünde başarı ihtimalinin düşük olduğu öngörülebilir. Sonuç olarak Türkiye'de yürürlükte olan kanunlar bir taraftan 18 yaşın altını

çocuk olarak kabul etmekte diğer taraftan da 15 yaşın üstünde çocuklarla evlenmeyi ‘şikâyet’ koşuluna bağlamakta ve 16 yaşın üzerindeki çocukların evlenmesine resmi olarak izin verebilmektedir. Bu durum 15-18 yaş arası evliliklerinin nedenlerinden birisi olarak kabul edilebilir (Malatyali, 2014:33).

Psikolojik perspektiften bakıldığında çocuk yaşta evlenen kız çocuklarının birçok sorunla karşılaştıkları ve bu sorunların çoğunlukla kalıcı hasarlar yarattığı görülmektedir. Özcebe ve ark.’ göre “*Evlenen kız çocuğun ruhsal ve bedensel gelişmeleri olumsuz etkilenmektedir. Erken evlilik yapan çocuk aslında henüz psiko-sosyal büyüme ve gelişmesini tamamlamamıştır. Gelişme döneminde olan bir çocuk evlilik ile ağır bir yük altına girmektedir. İyi bir gelin ve anne olması rolü ağır gelebilmektedir. Evlilikler psikolojik sorunların yanı sıra depresyon ve intiharları beraberinde getirebilmektedir*” (2013:88). Çocukların yetiştirilmesinde psikolojik açıdan sevginin önemini vurgulayan Yörükoğlu’na (1994:39) göre ise; “*Annelik yeteneği, sanıldığı gibi tersine, tümüyle içgüdüsel bir yetenek değildir. ...Başka bir deyişle kendisi yeterli sevgi almamış bir anne, yavrusuna yeterli sevgi vermekte güçlük çekmektedir. Sevgi ile büyümüş bir genç kadın ise anne olunca, yavrusuna yeterli sevgiyi doğal olarak vermektedir*”. Yavuzer’e göre ise ; “*... gelişim evrelerinin getirdiği doğal zorluklara yakın çevrenin olumsuz etkileri katıldığında, çocukta bunlara tepki olarak çoğunlukla duygusal düzeyde bozukluklar görülebilir. Bu olumsuz tepkilere ‘uyum ve davranış bozuklukları’ denir*” (2003:228). Yukarıdaki alıntılardan da anlaşılacağı üzere, psikolojik olgunluğa erişememiş ve biyolojik gelişimlerini tamamlayamamış çocuk gelinlere evlilik gibi ağır bir sorumluluğun yüklenmesi hem anne hem de bebek/çocuk için olumsuzluklarla sonuçlanabilmektedir.

Yasal Olma Açısından Erken Yaş Evliliği ve Yarattığı Sorunlar

Erken yaşta yapılan evlilikler kadınların toplumdaki eşitsizlik konumunu pekiştirmekte ve hayat tercihlerini zafiyete uğratmaktadır. Kadınları eğitimsizlik, yoksulluk ve cahillik gibi kısır döngülere hapseden bu evlilikler onların geleceğe dair hayallerini de ellerinden almaktadır. Zira “*Erken yaşta yapılan evliliklerin; bir çocuk hakkı, kadın hakkı ve insan hakkı ihlali olduğu kabul edilmiştir*” (tbmm.gov.tr). Türk Medeni Kanununun 124. maddesine (TMK, 2001) göre; “*Erkek veya kadın on yedi yaşını doldurmadıkça evlenemez. Ancak, hâkim olağanüstü durumlarda ve pek önemli bir sebeple on altı yaşını doldurmuş olan erkek veya kadının evlenmesine izin verebilir. Olanak bulundukça karardan önce ana ve baba veya vasi dinlenir*”. Ancak her şeyden önemlisi çocuk yaş evliliklerinin vahim sonuçlar doğuran sosyal sorunlardan biri olmasıdır. Diğer taraftan erken yaşta yaşanan cinsellik ve çocuk sağlığının yanı sıra; eğitim ve istihdamda erkeklerin gerisinde kalma, sosyal dışlanma, eşinin ailesi tarafından baskı ve şiddete maruz kalma gibi nedenler de erken temel sorunlar olarak sıralanabilir. Bu olumsuzluklardan daha çok kadınların etkilenmesi, çocuk gelin sorununun toplumsal cinsiyet eşitsizliği temelinde yaşandığını göstermektedir (Yüksel-Kaptanoğlu, İ. Ergöçmen, B. 2012).

Erken yaşta yapılan evliliklerde içinde yaşanan toplumun kültürel değerlerinin şüphesiz büyük payı vardır. Zira kültür, insan iletişiminin biçimlenmesinde belirleyici niteliğe sahip bir bağlam olarak değerlendirilmektedir. İnsanlar birbirleri ile ilişkilerini, tavır ve davranışlarını, inançlarını, tapınma biçimlerini, aralarındaki her düzeydeki iletişimsel edimi içinde yer aldıkları kültürel ortama göre biçimlendirirler (Güngör, 2013:170). Ayrıca erken yaşta yapılan evliliklerde kadına yönelik şiddet de çok sık görülmektedir. Söz konusu bu şiddet ilerleyen zamanlarda çocuklara da uygulanmakta ve bir baskı aracı olarak kullanılmaktadır. Yörükoğlu’na göre (1994:205); bir evde, dayak çok sık kullanılan bir eğitim aracı durumuna

gelmişse, durup düşünmekte yarar vardır; ya anne ve babanın tutumu yanlıştır, ya da davranışıyla sürekli olarak onları dayağa zorlamaktadır. Daha doğrusu aile içi ilişkilerinde ciddi bir bozukluk vardır.

Erken yaş evliliklerinin en temel sorunlarından biri de kuşkusuz erken yaş hamileliğidir. Çocuk evlilikleri adölesan dönemde çocuk doğurmaya neden olduğundan çoğunlukla erken ve sık gebeliklere yol açmakta ve anne ve çocuk ölüm riskini artırmaktadır. On beş yaş altı gebeliklerde ölüm riski yirmili yaşlara göre 5 kat daha fazladır (www.unfpa.org akt, dspace.marmara.edu.tr, 2016). Diğer bir anlatımla anne yaşı ne kadar küçükse risk o kadar yükselmektedir (kadingibi.com). Mıhçıokur'a göre (2010:8) erken yaşta gebelik ve yapılan doğumlar anne ve bebek için tehlike oluşturmaktadır; çünkü çocukların vücutları henüz gebelik ve doğum yükünü kaldıracak kadar olgunlaşmamıştır. Çocukların çoğu, aile planlaması hakkında da bilinçli olmadıklarından bakamayacakları sayıda çocuk sahibi olmaktadırlar.

Aile Üyelerinin, Ülkelerin Gelişmişlik Düzeylerinin ve Toplumsal Baskıların Çocuk Gelin Olgusundaki Etkisi

Çocuk gelinlerin varlığında yadsınamaz bir pay da ailelerinin gelişmişlik düzeyine aittir. Eğitim seviyesi düşük ailelerde kız çocuklarının eğitime önem verilmediği gibi onların ailede söz hakkının olmasına da sıcak bakılmamaktadır. Bu durum kız çocuğunun evleneceği insanı seçememesi hatta ne zaman evlenmek istediğinin önemsenmemesi sonucunu bile doğurmaktadır. Çocuk gelinlerin hangi gelir grubuna giren ailelerde görüldüğüne ilişkin yapılan ulusal ölçekli araştırmalar, çocuk gelin görülme sıklığı ile ailenin yoksulluğu arasında doğru orantı olduğunu göstermektedir. Küresel ölçekte ise çoğunlukla Dünya Bankası ve Birleşmiş Milletler örgütleri tarafından yapılan araştırmalarda, kız çocuklarında görülen erken yaş evlilikleri ile ülkenin gelişmişlik düzeyi arasında doğrudan bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. Türkiye’de son yıllarda demografik, toplumsal, iktisadi özelliklerin belirlenmesi amacıyla yönelik olarak yapılan araştırmalarda ise Türkiye’de kızlarda evlenme yaşı 12’ye kadar düşmektedir (Çakmak, 2009).

Çocuk gelin sorunu neredeyse tüm gelişmiş toplumlarda en çok tepki çeken konuların başında gelmektedir. Aydemir’e göre (Akt., Kılıç, 2012); ‘çocuk gelinler’ sorunsalı ülke gündemlerinde çok fazla yer verilmiyor olsa da, sadece Türkiye’de değil dünyanın birçok yerinde, özellikle de gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde karşılaşılan bir olgudur. Bu perspektiften bakıldığında bu vakaların görüldüğü ülkelerin gelişmişlik düzeyleri açısından da önemli ipuçları vermektedir. Zira gelişmemiş toplumlarda cinsiyet açısından yaşanan eşitsizlikler en üst seviyededir. Bu ülkelerde kadınların ve erkeklerin iletişim şekli dahi farklılık göstermektedir. Erkekler ve kadınlar dili farklı kullanırlar. Bu farklılıkların nedenlerine dair farklı görüşler ortaya çıkmaktadır. Bunlardan biri kadınların baskı altında yaşadıklarından iletişimlerinin yaşam deneyimlerinden kaynaklandığı biçimindedir (Kaypakoğlu, 2010:122).

Erken yaşta evliliklere toplumsal baskılar da sebebiyet verebilmektedir. Toplamların yaşattığı bazı gelenekler (töre, beşik kертmesi, başlık parası ve berdel gibi) ailelerin kızlarını erken yaşta evlendirmelerine sebep olmaktadır. Toplumun kendisine biçtiği rol iyi bir anne-iyi bir eş olmaktan ibaret olan kadınların-kızların, çoğu zaman haklarını savunma şansları olmamaktadır. Bu duruma kız çocuğunun ailesinde yeterince ilgi görmemesine, düşüncelerini serbestçe dile getirememesine veya ailede şiddete maruz kalmalarına sebebiyet verebilmektedir. Yıldırım’a (2006:77-85) göre anne babaların çocuklarından, yönetenlerin yönetilenlerden,

öğretmenin öğrencilerden, büyüklerin küçüklerden saygı adına boyun eğici davranışlar (itaat) bekledikleri gözlemlenmektedir. Bu tür disiplin anlayışı, bireyin var olan potansiyelini baskı altına alan ve (duygusal, sosyal, ahlaki, akademik) gelişmesini engelleyen bir anlayıştır. “*Ailede, okulda, kurum ve kuruluşlarda, insanın doğası itibari ile ‘kötü’ bir varlık olduğu görüşü hâkim olsa da bireysel ve kurumsal düzeyde gelişme sağlamak mümkün olamayacaktır. Nitekim çocuklarına baskıcı, zorbacı, sert davranan anne babaların çocuklarıyla ilişkilerinde daha fazla sorun yaşadıkları da bilinmektedir*” (Yıldırım, 2006:77-85).

Aile ortamında sağlıklı iletişimin sağlanması, sağlıklı bireylerin yetişmesiyle ile mümkündür. Sağlıklı iletişimin sağlanabilmesi ise aile üyelerinin birbirlerine sevgi ve saygı duymalarına bağlıdır. Bir kadının evlendikten sonra çocukları ile sağlıklı bir anne-çocuk ilişkisi kurabilmesi onun kendi ailesinde sevgi görmesi ve gelişimini sağlıklı bir şekilde tamamlamış olmasına bağlıdır. Bu bağlamda kişilik oluşumu için gerekli olan özdeşim, büyük ihtimalle aile içindeki yakın bir üye ile gerçekleşmektedir. Genellikle özdeşim nesnesi anne-baba olmaktadır. Fakat ağabey, teyze, hala, dayı ya da amca gibi aile içindeki bir erişkinde özdeşim nesnesi olabilir. Bu üyelerin bozuk bir kişilik yapısına sahip olması halinde, olumsuz davranış örneğinin çocuğa yansıma ihtimali artmaktadır (Aydın, 2008:9-27).

2. VERİ SETİ, METODOLOJİ VE UYGULANAN İSTATİKSEL YÖNTEM

ARAŞTIRMA

Sorun, Amaç ve Önem

Her yıl henüz on sekiz yaşını dahi doldurmamış binlerce kız çocuğu kendilerinden yaşça büyüklerle evlendirilmekte ve bu evlilikler onları çocukluklarından, eğitimlerinden, arkadaş çevrelerinden ve çocuksu birçok şeyden mahrum bırakmakta veya koparmaktadır. Bu durum erken evlendirilen kız çocuklarını etkilediği gibi çocuklarını da etkileyebilmektedir. Bu bireyler evlendirildikleri tarihten sonra kısa süre içinde çocuk sahibi olmakta, anneliğe ilişkin yeterince bilgi sahibi olmadıklarından çocuklarıyla anne-çocuk ilişkisini geliştirememekte ve çocuklarını sağlıklı şekilde yetiştirememektedirler.

Çocuk gelinlerin yaşadıkları sorunları bilimsel verilere dayalı olarak tespit etmek ve erken yaş evliliğinin kız çocuklarında bıraktığı etkiyi, sarsıntıyı ve erken annelik deneyiminin hem çocuk anneler açısından, hem de çocukları açısından ne tür problemlere yol açtığını ortaya koymak bu çalışmanın temel amacıdır. Bu bağlamda araştırmanın amacı; sosyal bir vaka olan bu durumun yol açtığı sorunlar dikkat çekmek, farkındalık yaratmak ve bu sorunların çözümüne yönelik geliştirilebilecek önerilere katkı sunmaktır. Zira aile, toplumun temel taşıdır ve aile içinde yaşanan sorunlar çocukların psikolojik yapısını, dolayısıyla toplumsal dokuyu da negatif yönde etkileyebilmektedir. Toplumsal ve sosyal bir sorun olarak varlığını devam ettiren ‘çocuk gelin’ vakalarına bağlı olarak yaşanan travmaların, çocuk gelinler ile çocuklarındaki yansımalarının ortaya çıkarılması ve yaşanan olumsuzlukların ortaya konulması açısından bu araştırma önem arz etmektedir.

Varsayımlar

1. Erken evlilik ile eğitim seviyesi arasında bir ilişki vardır,
2. Katılımcılar anne-eş olma sorumluluklarını yerine getiremediklerini düşünmektedirler,
3. Erken evlilikler bireyi psikolojik olarak olumsuz etkilemektedir,

4. Erken yaşta evliliğinin yol açtığı sorunlar, ilerleyen yaşlarda da bireylerin yaşamlarını olumsuz yönde etkilemeye devam etmektedir,
5. Erken yaş evliliklerine ekseriyetle ebeveynler sebebiyet vermektedir,
6. Erken yaşta evlenen kadınlar çocuklarıyla anne-çocuk ilişkisini ve iletişimini geliştiremediklerini düşünmektedirler,
7. Erken yaşta çocuk sahibi olan kadınlar çocuklarını yetiştirmede yetersiz kaldıklarını düşünmektedirler,
8. Erken yaşta evlenen kadınlar toplumsallaşma sürecinde sorunlar yaşamaktadır,
9. Erken yaşta evlenen kadınlar erken evlilik pişmanlığını hayatlarının ilerleyen yıllarında da yaşamaya devam ederler,
10. Erken yaşta evlenen kadınlar eşlerinden ve eşlerinin ailelerinden baskı ve şiddet görürler,
11. Erken yaşta evlenen kadınlar genelde çok çocuklu aile yaşantısı sürmektedirler.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu araştırma kapsamında derinlemesine mülakat (görüşme) yöntemi esasıyla ‘vaka incelemesi’ne dayalı olarak küçük yaşta evlendirilen (18 yaş altı) ve çocuk sahibi olduğu tespit edilen 78 kişi üzerinden yürütülmüştür. Araştırmada “*bireysel görüşme*” tekniği kullanılmış (Karasar, 2009:165) ve mülakata başlamadan katılımcılara isimlerinin deşifre edilmeyeceğine dair özellikle taahhütte bulunulmuştur. Çalışma kapsamında Doğu ve Güneydoğu bölgelerinden 25’er katılımcı belirlenmiş ve seçilen deneklere dernek, vakıf ve kişiler aracılığı ile ulaşılmıştır. Araştırmada erken yaşta evlenmiş ancak henüz çocuk sahibi olmamış 12 kişi ve araştırmaya uymadığı tespit edilen 18 kişiyle görüşme yapılmış ancak sonuçlar araştırmanın geçerliliğini ve nesnelliğini arttırmak amacıyla araştırmanın kapsamına dâhil edilmemiştir. Dolayısıyla 25’i Diyarbakır, 25’i Elazığ olmak üzere toplamda 50 kişiyle Mart 2017 içerisinde derinlemesine bir mülakat yürütülmüş ve elde edilen veriler araştırma bulgularına dâhil edilerek analiz edilmeye çalışılmıştır.

Araştırma salt sorular listesine bağlı kalmaksızın tamamen keşfetmeye yönelik olarak ve sohbet havasında yürütülmüştür. Diğer bir anlatımla sorular konuşmanın akışına göre şekillendirilmiş, katılımcının konu[lar] hakkında fikirleri, bakış açısı derinlemesine incelenmeye çalışılmış ve beyanları gözlem metodu ile beden dili de dikkate alınarak analiz edilmiştir. Çocuk gelin sorununu yaşayan kişilerden bizzat dinleyerek ve onların jest, mimik ve beden hareketlerini gözlemleyerek irdeleme felsefesi, yanıtların daha nesnel yorumlanabilmesine katkı sağlayacağı düşünüldüğünden (eksisozluk.com) survey mülakat yöntemleri içinde yer alan “*yapılanmamış*” soru sistematigi (Karasar, 2009:168) tercih edilmiştir.

Evren, Örneklem ve Sınırlılıklar

Bu araştırmanın evrenini Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri oluşturmaktadır. Bu bölgelerin araştırma evrenini oluşturmasının nedeni çocuk gelinlerin daha ziyade bu bölgelerde yoğunlaşmasıdır. Bazı yerlerde töre, başlık parası, beşik kertmesi ve berdel gibi geleneklerin yaşatılması şüphesiz çocuk gelinlerin sayısının bu bölgelerde daha fazla olmasına sebep olmaktadır. Araştırmanın örneklemi ise Elazığ ve Diyarbakır illeri oluşturmaktadır. Bunun nedeni ise; yöre halkının kültürüne bağlı yaşaması ve onu yaşatmaya çalışması, sahip oldukları geleneksel yaşam yönünden sahip oldukları sosyolojik yapısıdır.

Araştırma Diyarbakır ve Elazığ illeri ile sınırlı olup sadece 18 yaşını doldurmadan evlenmiş ve çocuk sahibi olan kadınlarla sınırlandırılmıştır. Şans-kura (random) yöntemi

(Kaptan, 1998:120) ile belirlenen Diyarbakır ve Elazığ illerinde erken yaşta evlenip çocuk sahibi olan tüm kadınlara ulaşmak mümkün olmadığından çalışma, dernek ve vakıf gibi STK'lardan yardım alınarak ulaşılan ve istekli olanlarla sınırlı tutulmuştur.

BULGULAR

Tablo 1: Katılımcıların Okur-Yazarlık ve İş Durumlarına İlişkin Demografik Veriler

Eğitim düzeyleri	Çalışma durumu		
	Çalışıyor	Çalışmıyor	Toplam
Okur-yazar değil	2	26	28
İlkokul	2	10	12
Ortaokul	1	3	4
Lise	2	2	4
Üniversite	2	0	2
Toplam	13	37	50

Yapılan mülakat neticesinde küçük yaşta evlenen kız çocuklarının eğitim seviyesi ile çalışma durumu arasında bir doğru orantı olduğu gözlemlenmektedir. Diğer bir ifadeyle kadınlar, eğitim seviyeleri yükseldikçe ekonomik bağımsızlıklarını kazanmakta ve iş hayatına atılarak sosyalleşebilmektedirler denilebilir. Eğitim seviyesindeki yükselişin kadınları çalıştıkları iş statüsünde de artışa paralel yükseldiği gözlemlenmiştir. Okur-yazar olmadığı halde çalıştığı tespit edilen deneklerden biri sokakta mendil sattığını, diğeri ise tarla ve bahçelerde işçi olarak çalıştığını beyan etmiştir. Ortaokuldan mezun olan veya ortaokuldayken ailesi tarafından okuldan alınarak evlendirilen dört kadından sadece birinin çalıştığı tespit edilmiştir. Diğer taraftan; ortaokul mezunu olan bayanların daha az zahmet gerektiren işlerde çalıştığı ve ilkokul mezunu bayanlara oranla işlerinden daha memnun oldukları saptanmıştır.

Lise mezunu olan iki denek ve lisede okurken ailesi tarafından evlendirilmek için okuldan alınan iki denek olmak üzere toplam dört katılımcı bulunmaktadır. Bu deneklerin çalışma şartlarında gözle görülür bir iyileşme olduğu ve deneklerin sigortasız işlerde çalışmadıkları tespit edilmiştir. Ayrıca açık öğretim yoluyla liseyi bitiren ve ardından üniversiteyi okuyarak memurluk hakkı kazanan iki katılımcı tespit edilmiş ve bu katılımcıların gelir düzeylerinin yüksek olduğu ve işlerini severek yaptıkları belirlenmiştir. Bu bağlamda lise düzeyinde % 50 düzeyinde olan çalışma oranının lisans seviyesine çıkıldığında % 100'e ulaştığı saptanmıştır.

Katılımcıların verdikleri cevaplar ve sergiledikleri davranışlara bakıldığında eğitim seviyesi yüksek olan kadınların kendilerini daha rahat ifade edebildikleri belirlenmiştir. Bu katılımcıların eşleri yanlarında olmasına rağmen çekinmeden sıkıntılarını dile getirebildikleri, eğitim seviyesi düşük olanların ise cevap vermeyi istemedikleri görülmüştür. Yürütülen mülakat sonucunda eğitim seviyesinde yaşanan artışın doğrudan bireyin özgüvenine yansıdığını, eğitim seviyesi düştükçe korkunun ve çekincelerin arttığını söylemek mümkün görünmektedir.

Katılımcılara kaç yaşında evlendikleri ve kaç yaşında anne olduklarına dair iki temel soru yöneltilmiştir. Sonuçlar, erken yaş evliliğinin erken doğumlarla sonuçlanacağı tezini kanıtlar nitelikte olmuştur. Verilen cevaplar göz önünde bulundurulduğunda katılımcıların evlendikten sonra ikinci yılda hamile kaldıkları ve yarısından fazlasının henüz 18 yaşını doldurmadan annelik sorumluluğunu taşımak zorunda kaldıklarını göstermektedir. Bu verilere göre 50 katılımcıdan 30'unun 18 yaşının altında anne oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Ancak gerek fiziksel gerekse zihinsel olarak sorumluluğa hazır olmamaları annelik görevlerinde çoğu zaman (kendi beyanları doğrultusunda) bocalamalarına neden olabilmektedir. Katılımcılardan bir tanesi; henüz 11-12'li yaşlarda evlendirildiğini ve bilinçsizlik nedeniyle iki kez düşük

yaşadığını ve bunların üzerine baskılar da eklenince sağlık sorunlarının psikolojik boyutlara ulaştığını belirtmiştir.

Katılımcılardan ikisi evlendikten sonra ilk 2-3 yıl çocuklarının olmaması nedeniyle eşlerinden ve ailesinden baskı gördüklerini ifade etmişlerdir. Bu nedenle katılımcılar hastaneye götürüldüklerini ve küçük yaştan hamileliğe engel olduğunun doktorlar tarafından belirlenmesine rağmen psikolojik baskının mütemadiyen sürdürüldüğünü söylemişlerdir. Bu bulgulardan hareketle; küçük gelin sorununun sadece kız çocuklarının erken evlendirilmesi ile bitmediği, erken yaşta annelik için de baskı maruz kaldıklarını söylemek mümkün görünmektedir. Erken annelik için uygulanan baskının iki katılımcı ile sınırlı olması oranın düşük olduğuna tekabül etmemelidir. Zira 18 yaşını doldurmadan anne olmuş ya da hamile kalmış kadınların oranı % 50'nin üstündedir. Diğer taraftan erken yaşta hamile kalmasının bir başka nedeni ise bilgi yetersizliğidir. Evliliğin ne olduğunu anlamadan evlendirilen çocuklar, hamilelik için nasıl önlem alacaklarını bilmediklerinden çoğu zaman istenmeyen gebeliklerle karşılaşabilmektedirler. Mülakat sonuçlarına göre iki katılımcının ilk hamileliklerinde düşük yapmak için birçok yola başvurdıkları belirlenmiştir.

Çalışmada öne çıkan diğer bir bulgu ise ailenin nüfus fazlalığı nedeniyle kızlarını çocuk yaşta evlendirilmeye zorlanmış olmalarıdır. Zira 50 katılımcıdan 41'i beş ve üzeri kardeşe sahip olduklarını beyan ederek ailelerinin maddi sıkıntılarına vurgu yapmış ve evlendirilmelerinde bu sorunun etken olduğunu söylemişlerdir. Bu anlamda 50 denekten 37'sinin ailelerinin erkek tarafından başlık parası talep ettiklerini ifade etmeleri manidardır. Başlık parası yöntemi dışında katılımcıların 10'u akraba evliliği veya berdel şeklinde evlendirilenlerdir.

Katılımcılara yöneltilen erken yaşta evlilikte sorunlar yaşadınız mı veya ne gibi sıkıntılar çektiniz sorusuna; katılımcıların 47'si erken yaşta evliliğin hayatlarında çok fazla şeyi değiştirdiğini ve çok fazla sıkıntıyla karşılaşmalarına sebep verdiğini ifade etmişlerdir. Katılımcıların 9'u baba evinde sıkıntı çektiklerini ve evliliği bir çıkış yolu olarak gördüklerini ancak evlendikten sonra hayatlarının daha da zorlaştığını söylemişlerdir. Sıkıntı çekmediğini ifade eden 3 denek ise eşlerinin kendilerine karşı davranışlarının kendi ailelerine onlara daha iyi olduğu beyan etmişlerdir.

Araştırma kapsamında mülakata katılan 50 katılımcıdan 17'si evlilikte ve annelikte pek çok psikolojik sorun yaşadığını belirtmiş, 7'si ise tedavi gördüğü bilgisini vermiştir. Psikolojik sorun yaşadıklarını söyleyen katılımcıların tamamı sorunların çocuklarına da yansıdığını söylemiş ve bu durumun çocuklarında kalıcı hasarlar bıraktığını ifade etmişlerdir. Bu nedenle suçluluk duygusunu yaşadıklarını söyleyen 10 kadından 8'i çocuklarına ebeveynlik yapamadıklarını, 47'si erken yaş evliliğinin yüklediği sorumlulukları taşıyamadıklarını beyan etmişlerdir. Kapalı toplumların kadına yüklenen sorumluluklar göz önüne alındığında sorumluluklarını yerine getiremeyenlerin ayıplandığı ve baskı gördüğü bilinmektedir. Sonuç olarak çocuk gelinlerin en çok zorlandıkları noktalardan biri annelik, diğeri ise evliliğin getirdiği sorumluluğu taşıyamamalarıdır. Bu sorumlulukları yerine getirememenin kendilerinde ve çocuklarında kalıcı hasarlar bıraktığını belirten katılımcılardan 7'si çocuklarının yaşadıkları sorunları anlatırken duygularına hâkim olamamış ve kendilerine sorulan soruları gözyaşları içinde cevaplandırmışlardır.

Derinlemesine mülakat uygulamasında katılımcılara yöneltilen bir diğer soru ise; erken yaşta evliliğinin annelikleri üzerindeki etkisine ve çocukları ile yaşadıkları sorunlara yöneliktir. Elde edilen bulgular katılımcıların çoğunlukla sorunlar yaşadıkları şeklindedir. Çalışmada annelik sorumluluğu altında ezildiklerini ifade eden 50 katılımcıdan 45'i çocuklarıyla anne-

çocuk ilişkisini kuramadıklarını, dolayısıyla çocukların kaynanalarına anne dediklerini söylemişlerdir. Çocuklarını yetiştirirken zorlandığını söyleyenlerin daha ziyade 20 yaş altında anne olanlardır. Mülakata katılmayı kabul eden 50 katılımcıdan 28'i çalışma yoğunluğundan çocuklarını görmeye ve sevmeye zaman bulamadıklarını, dolayısıyla çocuklarının anne sevgisinden de mahrum büyüdüklerini ifade etmişlerdir. Deneyimsizlik nedeniyle çocuklarının bakımını yapamadıklarını belirten katılımcı sayısı 20'dir. Çocuklarına annelik görevlerinin sadece emzirme ve altını değiştireme ile sınırlı kaldığını dile getiren katılımcıların sayısı ise 7'dir.

Hayatlarındaki en büyük pişmanlıklarının erken evlilik olduğunu belirten 27 katılımcının benzer kaderi çocuklarının da yaşayacaklarından endişe etmeleri temel bir sorun olarak dikkat çekmektedir. Zira katılımcıların 23'ünün kızlarının da çocuk yaşta evlenmiş olmaları ve bu olumsuzluğa engel olamamaları yaşanan psikolojik baskının boyutunu ortaya koymaktadır. Söz konusu baskının geleneklerden beslendiğini ve toplumdaki katı kuralların kendilerine seçenek bırakmadığını ifade eden katılımcılar, çocukluklarının bu kaderlerine mecburen boyun eğdiklerini vurgulamışlardır. Bu kapsamda mülakata iştirak eden 50 katılımcıdan 9'u içinde bulundukları sosyal çevrenin de bu olumsuzluklara neden olduğunu, itiraz etmek istediklerin de ise; "kız çocuğunu erken evlendirmeli", "kız çocuğuna söz hakkı verilmez", "kız dediğin tez vakitte evlendirilmeli ki namusuna halel gelmesin" gibi yanıtlarla kedilerinin ikna edilmeye çalışıldığına vurgu yapmışlardır. Bu bağlamda kapalı toplumlarda kadınlara söz hakkı verilmediğini, erkekler tarafından psikolojik-fiziksel şiddetin meşrulaştırıldığını ve kadınların asosyal yaşamaya zorlandığını söylemek mümkün görünmektedir. Ancak araştırmaya dâhil edilen 4 katılımcının kendi ailelerinin ve yaşadıkları çevrelerinin katı kurallarından dolayı evlenmeyi kabul ettiklerini ve evlenmeyi baskıdan kurtulmanın bir yolu olarak gördüklerini ifade etmeleri de manidar bir bulgudur. Yalnız evlilik öncesi kendi ailelerinden baskı görmelerine rağmen evlendikten sonra eşlerinden de aynı muamelelere maruz kaldıklarının tespit edildiğinin de vurgulanması gerekir.

Katılımcıların 29'u çocuklarının (yaşları küçük olduğu için) babaanneleri büyütüldüğünü ve bu durum anne-çocuk ilişkisinin sağlıklı kurulmasına engel teşkil ettiğini beyan etmişlerdir. Zira bu katılımcılar bu şekilde büyütülen çocuklarının kendilerine karşı sert tavırlar takındıklarını ve genellikle kendilerini anne olarak dışlandıklarını vurgulamışlardır. Çocukları üzerinde tasarruf sahibi olmamanın ezikliğini yaşayan bu katılımcıların çocuklarının şiddet eğilimli ve içine kapanık karakterli büyümelerini müşahade etmeleri bir diğer temel sorun olarak dikkat çekmiştir. Bu bağlamda kendilerine 'anne' diye hitap edilmediğini ve çocuklarının kendilerini kabullenmediğini söyleyen 7 katılımcı durumu anlatırken duydukları üzüntüyü hem sözlü hem de beden hareketleriyle (gözyaşları ile) dile getirmişlerdir. Yine dikkat çeken diğer bir husus da katılımcıların 6'sının çocuklarından şiddet görmesi, birinin ise oğlu tarafından silahla vurulup yaralanmasıdır. Çalışmada 50 denekten 47'sinin çocuklarının şiddet eğilimli veya içe kapanık karaktere sahip olduklarını belirtmeleri, erken yaş evliliklerinin çocuklar üzerindeki olumsuz etkilerini ortaya koyan bulgular olarak değerlendirilmesi gerekir. Ancak sağlıklı, gelişmiş, girişken ve başarılı bireylerin yetiştirilmesi her toplumun temel hedefi ve beklentisidir. Dolayısıyla bilişsel dünyası gelişmiş bireylerin sayıca fazlalığı kuşkusuz toplumsal sağlık açısından da hayati taşımaktadır. Şiddete meyilli yetişen çocukların toplumda suç işlemeye eğilimli ve ufak tartışmaları büyük kavgalara dönüştürebilecek potansiyele sahip oldukları bilinmektedir. Bu durum doğal olarak toplumdaki suç oranlarını arttırmakta ve toplumun düzenini bozmaktadır. Oğlu tarafından silahla vurularak yaralanan katılımcı buna

örnek gösterilebilir. Oğlu tarafından silahla yaralanmasının yanında katılımcının çocuklarından sıkça fiziksel şiddet görmesi de bu noktada dikkat çeken diğer bir husustur.

Eğitim, bireyin kendisini geliştirmesi ve toplumsal gelişim üst seviyelere çıkarılması için de hayati öneme sahiptir. Eğitimsiz bireyin kendisini geliştirmesi, çocuklarını bilgili ve eğitilmiş bir şekilde yetiştirebilmesi mümkün değildir. Bu açıdan aile içindeki iletişim ve aile üyelerinin gelişmişlik seviyesi çocukların gelişimi açısından önem arz etmektedir. Elde edilen verilere bakıldığında; anne-babası okumamış çocukların okuma, mesleğe atılma ve kendilerini geliştirme oranlarının eğitilmiş anne babaların çocuklarına oranla daha düşük olduğu sonucuna ulaştırmıştır. Eğitim düzeyi ortaöğretim ve üstünde olan bireyler çocuklarının eğitimi için daha fazla çaba sarf ettiklerini ve çocuklarını okula gönderip eğitimlerine destek olduklarını beyan etmişlerdir. Ancak eğitim seviyesi ortaöğretimin altında olan katılımcılar; “ben okuyamadım ki onları okutayım”, “ben okumalarını istedim ama olmadı”, “erkek çocuklarımı okuttum ama kız çocuklarımı okutmayı gerekli görmedim” veya “babaları okutmadı, bana soran mı oldu?” şeklinde ifadeler kullanmışlardır. Deneklerden 18’i erkek çocuklarını okuttuklarını, kız çocuklarına ise babalarının izin vermediğini veya çevre tarafından ayıplanma endişesiyle sıcak bakmadıklarını beyan etmişlerdir. Katılımcıların 11’i kız çocuklarını okutmadan erken yaşta evlendirdiklerini, lisans seviyesinde olan iki katılımcı ise çocuklarını daha iyi yetiştirmek adına evlilik sonrası açık öğretim devam ederek bir meslek kazandıklarını beyan etmişlerdir. Bu katılımcıların eğitimi konusunda kız-erkek ayrım gözetmediklerinin tespit edilmesi de anlamlı bir bulgudur.

Katılımcıların eşlerinden veya eşinin ailesi tarafından şiddete maruz kalıp kalmadıklarına dair bulgulara bakıldığında küçük yaşta evlendirilen kız çocuklarının çoğunlukla psikolojik veya fiziksel şiddete maruz kaldıkları sonucuna ulaşılmaktadır. Deneklerden 23’ü eşlerinden fiziksel şiddet gördüğünü belirtirken, eşinden veya eşinin ailesinden şiddet görenlerin sayısı ise 35’i bulmaktadır. Fiziksel şiddetin yanına psikolojik baskı ve diğer şiddet türleri de eklendiğinde rakımın 40’ları bulduğu görülmüştür. Uğradıkları şiddete dair cevap vermekten imtina eden 3 denek sessiz kalmayı tercih etseler de; sergiledikleri tavırlar, jest ve mimikleri (gözlerinin dolması, yüzlerini kaçırmaları gibi) göz önünde alındığında bu katılımcıların da aralıklarla şiddete maruz kaldıklarını söylemek mümkündür. Şiddet fizyolojik ve psikolojik sorunlar yarattığı için birey çoğu zaman davranışlarını istem dışı sergilemektedir. Evlilik sorumluluğunun küçük yaşta evlenen kadınlarda nasıl bir travma yarattığını katılımcıların 2’sinin intihar teşebbüsünde bulunmuş olmaları göstermektedir. Şiddetin aile içinde yerleşmesi durumunda şüphesiz ailedeki sevgi yavaş yavaş azalırken korku ve güvensizlik artabilmektedir. Bu durum özellikle ailelerini rol model olarak alan çocuklar açısından olumsuzluklara sebebiyet verebilmektedir.

Erken yaşta evlenen kadınların sorunları bunlarla sınırlı kalmamaktadır. Ev işlerinin aksatılması ve çocuklara bakılmaması iddiaları da aile içindeki şiddete gerekçe gösterilebilmektedir. Diğer taraftan aile içerisindeki iletişimsel sürecin de oldukça ağır bir seyir izlediği gözlemlenmiştir. Zira evliliklerinin ilk dönemlerinde katılımcıların önemli bir oranı eşleriyle oturup yemek yemekten dahi çekindiklerini ifade etmişlerdir. Örneğin 12 yaşında evlendirilen ve 18 yaşına kadar 3 çocuk sahibi olan bir katılımcı 27 yıllık evliliğinde eşiyle aynı sofraya hiç oturmadığını belirtmiştir. Bu katılımcı, ramazan aylarında dahi önce eşinin yemek yemesini beklediğini, dolayısıyla da çoğu zaman aç kaldığını dile getirmiştir. Manidar olanı ise “kadının eşiyle yemek yemesinin ayıp olduğunu” dile getirmiş olmasıdır. Yapılan değerlendirmelerde bu davranışın nedenin; “kadınla sofraya oturmanın erkeği küçük

düşüreceği” anlayışından kaynaklandığı belirlenmiştir. Ancak katılımcılardan bazıları kocalarının bu geleneği sürdürmediklerini, bazılarının ise uygulamayı devam ettirdiklerini beyan etmişlerdir. Araştırma bulguları, küçük yaşta evlenen deneklerden 41’inin evlendiklerinde eşlerini önceden tanımadıkları için karı-koca bağı kuramadıklarını, onlardan korktuklarını veya çoğu zaman ufak şeylerden dolayı tartıştıklarını ve şiddete maruz kaldıklarını dile getirmişlerdir.

SONUÇ

Erken yaşta yapılan evlilikler kız çocuklarının hayatlarını olumsuz yönde etkilemekte ve onları erken yaşlarda yaşamın zorlu koşullarına adapte olmaya zorlamaktadır. Omuzlarına yüklenen mesuliyeti taşımak zorunda bırakılan çocuk gelinlerin genellikle kendilerinden beklenen sorumlulukları yerine getiremedikleri veya hatalar yapabildikleri çalışmanın temel bulgusu olarak dikkat çekmektedir. Erken yaşta yapılan evliliklerin olumsuz sonuçları uzun yıllar müteselsilen devam etmekte ve hatalar zinciri özellikle çocuk sahibi olunduktan sonra daha da belirginleşmektedir. Annelik deneyiminin çocuk yetiştirme sorumluluğunu üstlenmede de yetersiz kalması nedeniyle katılımcıların bocaladıkları ve travmalar yaşadıkları da araştırma bulguları arasında yer almaktadır. Yapılan hatalardan mustarip olan bu kadınlar çocuklarının yaşadıkları psikolojik ve fizyolojik sorunlardan da kendilerini sorumlu tutmakta ve acı çekmektedirler. Çocuklarıyla sağlıklı anne-çocuk ilişkisi ve iletişimi kurabilme şansını yakalamada da yetersiz kalan katılımcıların kendilerini suçlayan cümlelerle sarf etmeleri anlamlı bir bulgudur.

Bireyin olgun ve sağlıklı kararlar verebilmesi kuşkusuz biyolojik yaş ile doğrudan ilintilidir. Ancak erken yaşta evlenen veya evlendirilen kadınların doğru-yanlış paradoksasını ayırt edebilecek olgunluğa erişememelerinden ötürü evliliğin yüklediği sorumlulukların altından ezildikleri gözlemlenmiştir. Yaşamsal bu durumlarda yapılan hataların telafisi çoğu zaman mümkün olmamaktadır. Evliliğin yükünü taşımakta zorlandığı veya ailesi tarafından küçük yaşta evlendirilmenin pişmanlığını yaşadıkları için intihar etmeye kalkışan birçok katılımcının beyanları bu anlamda manidardır. Araştırma kapsamında söz konusu bu tespiti destekleyen pek çok gözlem yapılmıştır. Erken yaşta anne olmanın sonucu olarak çocuklarıyla sağlıklı ilişki ve iletişim kurulamamasının çocukları üzerinde bıraktığı negatif etkiler bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Zira anneliğin bilincinde olamama durumu çocuklar için daha zor koşullar doğmakta, hatta bazı bebeklerin hayata tutunamamasına neden olabilmektedir. Annelik duygusunu sonradan algılamaya başlayan kadınlar ise yaptıkları hatalardan dolayı çocuklarını kaybettikleri için kimi zaman psikolojik sorunlar yaşamakta ve çoğunlukla hayatları boyunca suçluluk hissi ve pişmanlıkla yaşamaktadırlar.

Araştırma sonuçlarına göre çocuklarına yeterince zaman ayıramadıklarını, ilgi gösteremediklerini veya gelişimini sağlamada yetersiz kaldıklarını beyan eden katılımcıların oranının fazla olması da önemli bir bulgu olarak dikkat çekmektedir. Çocuklarına ayıracakları zamanın eşleri, eşlerinin aileleri veya akrabaları tarafından mütemadiyen çalıştırılarak ihlal edilmesi bu durumun temel nedeni olarak belirlenmiştir. Zira bu arzularını ve sorumluluklarını gerçekleştirebilecek zamanı bulamayan katılımcıların çocuklarını sadece emzirirken görebildiklerini ifade etmelerinin tespit edilmiş olması söz konusu olumsuzlukları destekler mahiyettedir.

Erken yaşta evlendirilen kadınların eğitimden mahrum bırakılması, dolayısıyla eğitimsiz şekilde yaşamlarını idame ettirmeleri de kuşkusuz sosyal ve toplumsal yaşamın temel sorunları arasındadır. Okumak istediği halde ailesi tarafından okuldan alınarak evlendirilen veya

çoğunlukla okula gönderilmeyen kız çocuklarının tespit edilmiş olması da araştırma kapsamında ortaya çıkan diğer önemli bir bulgudur. Bu temel sorun kuşkusuz çocuk gelinlerin yaşamlarını olumsuz etkilediği gibi çocuklarının eğitimlerini de doğrudan olumsuz etkilemektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde; erken yaşta evlendirilen kız çocuklarının hem eş hem de anne olarak sorumluluklarını yerine getirmekte zorlandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Ailevi yükümlülüklerini yerine getirmede aciz kalan ‘çocuk anneler’ kendi çocuklarına karşı onla sorumluluklarını ifa etmekte de yetersiz kalmaktadırlar. Anne-baba sevgisini tam anlamıyla tadamayan ve bu duygudan mahrum kalan çocukların çevreleriyle, dolayısıyla toplumla da sorunlar yaşaması, çoğu zaman da şiddete başvurmaları kaçınılmaz olmaktadır. Kronikleşen bu sosyal rahatsızlık zamanla hırsızlıkların, cinnetlerin, cinayetlerin veya aile içi şiddetlerin ortaya çıkmasına zemin hazırlayabilmektedir. Bu anlamda özellikle ihmal edilmiş çocukların çevrelerine, hatta annelerine dahi saldırgan tavırlar sergilemeleri ve onlara şiddet uygulamaları araştırma kapsamında tespit edilen bir bulgudur.

‘Aile kurumu’ toplumların temel taşıdır. Bu bağlamda kız çocuklarının erken yaş evliliğine zorlanmaları ve geleneksel olarak bu uygulamanın kırsal bölgelerde sürdürülmesi sağlam ve sağlıklı aile kurumunun önündeki engellerden biridir. Diğer taraftan bu uygulamanın sürdürülüyor olmasının insanlık suçu kapsamında değerlendirilmesi gerekir. Zira bu geleneksel uygulama ayrımcılığının da ipuçlarını vermekte, özellikle kız çocuklarının mağdur olması ise yeni yetişen nesilleri doğrudan ve olumsuz şekilde etkileyebilmektedir. Unutulmamalıdır ki bugünün çocukları yarının ailelerini oluşturacak olan bireylerdir.

KAYNAKLAR

- Aydın M. Z. (2008). Ailede Çocuğun Ahlak Eğitimi (6. Baskı), Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Çakmak D. (2009). “Türkiye’de Çocuk Gelinler”, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Hitit Üniversitesi, Çorum.
- Güngör S. (2013). İletişime Giriş, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Malatyali K. M. (2014). “Türkiye’de ‘Çocuk Gelin’ Sorunu”, Nesne Der., Cilt 2:3, s. 27-38.
- Kaptan S. (1998). Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri, Tekışık Web Ofset Tes., Ankara.
- Karasar N. (2009). Bilimsel Araştırma Yöntemi (19. Baskı), Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Kaypakoğlu S. (2010). Kişilerarası İletişim, Cinsiyet Farklılıkları Güç ve Çatışma, Derin Yayınları, İstanbul.
- Mihçioğur S. ve Ark. (2010). “Çocuk Gelinler ve Beklenen Olumsuz Sonuçları”, Sağlık ve Toplum Dergisi, s:1
- Özcebe H. ve Küçük B. B. (2013). “Önemli Bir Kız Çocuk ve Kadın Sorunu: Çocuk Evlilikler”, Türk Pediatri Arşivi Dergisi, Ankara.
- Yavuzer H. (2003). Çocuk Psikolojisi (24. Basım), Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Yıldırım İ. (2006). Anne Baba Desteği ve Başarı, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Yörükoğlu A. (1994). Çocuk Ruh Sağlığı (19. Basım), Özgür Yayın Dağ. Ltd. Şti., İstanbul.

İnternet Kaynakları

- <https://eksizozluk.com/derinlemesine-mulakat--1885568> (13.02.2017).
- <http://www.kadingibi.com/erken-yasta-dogum-yapmak> (16.02.2017).
- www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4721.html, 2001 Türk Medeni Kanunu, (27.02.2017).

https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/docs/komisyon_rapor.pdf, (09.02.2017).

http://dspace.marmara.edu.tr/bitstream/handle/11424/4953/_ocuk%20gelinler%5b%233207%5d-2644.pdf?sequence=1&isAllowed=y (10.02.2017).

Kılıç A. (2012). “Çocuk Gelin Sorunu”, Eğitim Dergisi (İnsan Hakları Eğitimi), Sayı:33, <http://www.egitirim.gen.tr/tr/index.php/arsiv/sayi-31-40/sayi-33-insan-haklari-egitimi-ocak-2012/721-cocuk-gelin-sorunu> (09.02.2017).

Yüksel-Kaptanoğlu İ. ve Ergöçmen B. (2012). “Çocuk Gelin Olmaya Giden Yol”, Sosyoloji Araştırmaları Dergisi, Cilt: 15, Sayı: 2, <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/sosars/article/view/5000093020/5000086495> (10.02.2017).

DİPNOT BİLGİLERİ

- 1- Bu araştırma Fırat Üniversitesi İletişim Fakültesi’nde her iki yazarın katkılarıyla yürütülen ‘Bitirme Tezi’ projesinden üretilmiştir.
- 2- **YAĞBASAN Mustafa** - Prof. Dr., Fırat Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü Öğretim Üyesi, myagbasan@firat.edu.tr
- 3- **TEKDEMİR Nurgül** - Fırat Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü mezunu, nurgul_yakamoz@hotmail.com